

'Damiaan, kom uit de Poppenkast!'

De Standaard/dS Weekblad: Antwerpen - 29 Apr. 2017
Pagina 28

Dit is het langste interview dat Damiaan De Schrijver ooit gaf. Ook het laatste, of dat hoopt hij. De acteur speelt graag, maar niet in eigen naam. 'Ik heb wakker gelegen van u.' Als hij niet liegt, doet hij dat alleraardigst. Guinevere Claeys, foto's Gert Verbelen

Hij wil iets afspreken. Als hij na dit gesprek een onvervuld gevoel heeft, of ik. Dan stopt het daar. 'Goed voor u?' 'Helemaal.' Het stelt Damiaan De Schrijver maar een beetje gerust. Het interview is een wreed genre. Hij is erin gestapt, hij weet: hij kan niet terug. Er zullen vragen komen, die willen antwoorden. Die antwoorden stellen de vragen bij voorkeur niet teleur. En anders dan op scène heeft hij hier geen tekst van 'een grote schrijver' ter beschikking. Dat vindt hij 'vreselijk'.

Want De Schrijver is geen schrijver. Dat benadrukt hij. 'Ik kan het niet, tenzij een subsidieaanvraag. Zo'n Tsjechov, of een Bernhard, Pinter, of Molière, wat die schrijven, dat heeft een universele kracht. Dat is oorspronkelijk. Ik ben een slechte denker. Een slechte nadenker, een slechte voordenker. Ik ben een doener. Ik probeer wat Guido Gezelle schreef: Denkt aleer gij doende zijt en doende denk dan nog. En wat is de relevantie van wat ik denk? Wat stel ik voor? Mensen kennen me niet, ze hoeven me ook niet te kennen. Als ik op straat herkend word, dan als Walter Van Beirendonck. Ik heb het meneer Van Beirendonck eens gevraagd, of dat andersom ook gebeurt. Hij zei: nee.'

Hij schatert. Zijn woorden klinken nors, maar alleen die. Liever maakt hij zich vrolijk - óók een vorm van ergernis. 'Maar een plezantere. Toch voor u. Mijn norsheid is voor privégebruik.'

Hij steekt de sigaar op terwijl we wandelen langs de Antwerpse Godefriduskaai. We zijn op zoek naar een plek om iets te eten. Het is middag. Normaal eet hij een boterham op het hoofdkwartier van zijn toneelspelersgezelschap STAN (Stop Thinking About Names). Ofwel fietst hij naar huis om te eten. Hij fietst, automatisch transport gebruikt hij niet. Er is geen rijbewijs. Niet uit principe, het is hem verboden. 'Door de rij-instructeur zelf. Gij moogt nooit een rijbewijs halen gij. Terecht. Ik vind dat onnoemelijk ingewikkeld. Een fiets, of een paard. Dat gaat.'

Het was op een paard dat hij hier twintig jaar geleden de hal van het prachtige Felixpakhuis kwam binnenrollen voor zijn monoloog Oude meesters. Naar dat boek dat hem zou tekenen, Alte Meesters, van de schrijver die hem zou tekenen: Thomas Bernhard. STAN maakte over de jaren zes voorstellingen naar zijn werk, straks hernemen ze er drie in één marathon. Het jaar waarin die Oostenrijker stierf, 1989, is het jaar waarin STAN werd opgericht. Maar dat is toeval.

Denk ik

Op 16 juli 1986 mocht de jonge doctorandus Werner Wögerbauer een zeldzaam interview afnemen van de mensenhatende Thomas Bernhard in een Weens koffiehuis. Hij was er uitzonderlijk 'voor in de stemming', maar hij was wel de krant aan het lezen. 'Je vindt het toch niet erg dat ik intussen blijf lezen, hé?', vroeg Thomas Bernhard. 'Nee nee', zei Werner Wögerbauer.

De Schrijver is eleganter. Meer. We zijn een restaurant binnengestapt, we nemen een aperitief, zelfs een voorgerecht. Laten de omstandigheden dit verzachten.

Het spijt me u dit aan te doen.

'Maar nee. Ik ben ook vereerd natuurlijk. Alleen had ik hier liever met ons twee gezeten. Dat zou een plezanter gesprek zijn dan met ons drie.'

Drie?

(hij kijkt naar de recorder) 'Drie. Dit gesprek is níét vrijblijvend. Hier zijn getuigen. Mensen die mij graag hebben en mensen die mij graag gehád hebben. Iedereen zal bevestiging zoeken van wat ze denken. Zie, hij staat daar weer met zijn sigaar. En alwéér goed aan het eten. Ik hoor het sommigen al denken.'

Wat kan u dat schelen?

'Veel. Ik wil niemand voor de kop stoten. Of jawel, maar dan met een goede tekst. En ik wil niemand pijn doen. Op toneel wel, maar daar heb ik dan een mandaat voor. Ja, als ik zo opzie tegen een interview met mij alleen, dan vooral uit schrik.'

Schrik zelfs?

'Schrik dat dit over mezelf en dus nergens over gaat. Dat ik alleen maar afbreuk kan doen aan Thomas Bernhard. Dat ik me niet zorgvuldig genoeg uitdruk. Dat dit ijdeltuiterij wordt. Dat ik tóch in de verleiding zal komen om te gaan namedroppen. Om mezelf beter voor te doen dan ik ben. Om iets vijandigs te zeggen over collega's. Dat doe ik niet meer. Omdat ik weet: morgen denk ik er misschien anders over. Daarom heb ik me voorgenomen om zoveel mogelijk zinnen af te ronden met "denk ik" en "op dit moment". Ik wil mezelf relatief houden. Wat ik ook bén.'

Het wordt een interview met uw geweten.

'Ha! Dát zou nu eens interessant zijn. Wordt u zelf niet nerveus van die bandrecorder?'

Ik ben het gewoon. Ik zie hem niet meer liggen.

'Ongelooflijk.'

We spreken dus af. Dat we straks zullen evalueren of het gesprek levensvatbaar is. En dat we zijn privéleven ongemoeid laten. Ik voel hoe hij de regie neemt, en ik zijn personage word - 'de interviewer'. Hoe meer dit als een rollenspel voelt, hoe veiliger - daar kun je uitstappen.

Keuzes bijsturen

De pastrami komt, en Damiaan De Schrijver benadrukt dat hij geen enkel jeugdtrauma heeft. 'Dat is wel geen cadeau als kunstenaar. Enfin, kunstenaar. Bén ik dat? Ik ben een uitvoerder.'

Maar dus geen enkel jeugdtrauma?

'Ik heb een prinselijke kindertijd gehad. Geprivilegieerd. Tedere ouders en broer. En een halftijds leven bij een boerengezin - vlak bij het buitenverblijf van mijn grootouders in Sinaai. Daar heb ik van mijn 6 tot mijn 19 de seizoenen mogen meemaken. Het bucolische leven, in al zijn idylle en zijn hardheid. Van zaaïen tot oogsten, cyclus na cyclus. Ik kan de boerderij nog natekenen, tot aan de kleinste grendel.'

Wat draagt u daarvan mee?

'Dat zit in mijn diepste zijn. Daarom is dit blijkbaar ook het eerste wat ik vertel. Met dunne beentjes in de modder staan, de aarde voelen, het heeft mij gegrond. Mijn ouders gingen nooit op reis. Het was of naar de buiten bij de boer, of naar de zee. Maar de zee was niet mijn lievelingsplek. Ik verbrandde. En ik was niet lenig genoeg om piramides op de plage te maken. Ik verkocht dan maar zelfgemaakte crèpebloemen, met een hoedje op.'

U komt uit een goeude thuis. Ik hoorde zelfs...

'Dat maakt niet uit. Het was een geprivilegieerde omgeving. Met een vader die thuis was in kunst, veel vrienden waren schilders en beeldhouwers. Ik was voorbestemd om rechten te studeren, mijn grootvader was jurist, mijn vader ook. Al was ik dierenarts geworden als ik beter wetenschappen had gekund. Ik heb lang mezelf proberen op te leiden. Doodgeboren biggetjes opengesneden, om ze te bestuderen. Ik zag ook nog wel iets in circusdirecteur. Of iets met paarden. Maar ik ben dan toch maar zoals zovelen rechten gaan doen. Omdat ik dacht als strafpleiter iets nuttigs te kunnen aanvangen met taal, waarvan ik erg hield. En omdat ik graag Beschuldigde, sta op zag op tv.'

Een misstap?

'In elk geval een keuze die ik heb bijgestuurd. Dat is het mooie aan keuzes. Je kunt ze bijsturen.'

Is dat zo?

'Je moet het alleen wel aandurven, het is ingrijpend. En je moet het kunnen natuurlijk. Nu, de eerste jaren had ik me nog geamuseerd in de rechten. Te veel de studentenleider uitgehangen wel, gebuïsd ook. Ik was een opzichtige figuur. Nogal overdressed. Ik was een grote fan van tweed, nog altijd. Capemantel, kniebroek, pijp, strikjes. Ik had een personage gecreëerd. Ik vond dat ik me zo kon profileren. Al was dat niet zo moeilijk in de rechten. Het was ook een vorm van creatief zijn, denk ik. Ik heb toen trouwens als praeses twee jaar de doop afgeschaft. Ben ik nog altijd trots op. Maar toen kwam strafrecht in de licenties. En dat had ik te romantisch voorgesteld. Ik kwijnde weg in de verbeeldingsarmoede. Toen heb ik het mijn vader gevraagd. Of ik de familieketting mocht doorbreken.'

U stelde hem in één adem uw keuze voor theater voor?

'Ja. Hij was daar natuurlijk niet gerust in. Maar hij heeft me vertrouwd. Jammer dat hij het nooit heeft kunnen meemaken, het succes van de compagnie. Hij was daarvoor al gestorven. Daar heb ik spijt van. Dat hij niet heeft gezien dat het op deze manier ook kan.'

Was u daar zelf van bij het begin van overtuigd?

'Ik heb mijn weg afgelegd. Op het toegangsexamen bracht ik een tekst van een psychiatrische patiënte over een ongeboren kind. Ik was verkleed, geschminkt, ik had een embryo op mijn buik, heel levensecht nagemaakt. 'Ah, meneer heeft zijn theatertje bij', zei mevrouw Van der Groen. Eerste les. Te veel poppenkast. Al ben ik altijd poppenkastachtig gebleven.'

Dat is al een mooie kop voor dit stuk.

'Ja! Damiaan, in de poppenkast gebleven! Of: Damiaan, kom uit de poppenkast! Maar goed, dat toegangsexamen was dus ineens een les. Zoals veel examens. Al blijft het niet plezant hé, zo'n examen? De andere overtuigen dat je op iets trekt. Jezelf aanbieden voor een mogelijke afwijzing. Ik voel dat nog bij elke voorstelling. Pure angst.'

Bent u in uw leven al vaak afgewezen?

'Vaak afgewezen?'

Ja, laat die 'vaak' maar vallen. Bent u ooit al afgewezen?

'Daar moet ik over nadenken. (hij doet dat, lang) Ik ben wél... Nee, we gaan het daar niet over hebben. Goh, dat vind ik een moeilijke. Maar ik denk het niet. Ik ben nog nooit afgewezen. Niet fundamenteel.'

Dat is een privilege.

'Ik zei het toch. Ik heb al een ongelóóflijk geprivilegieerd leven mogen leiden. Los van alle examens. Zoals nu, dit interview. Misschien word ik straks en hierdoor wél afgewezen.'

Het leek nochtans dat u de recorder aan het vergeten was.

'Nog geen seconde.'

Allergie voor kampen

Het hoofdgerecht is er. Een beetje My dinner with Andre, dit. Die succesvoorstelling, naar de gelijknamige film van Louis Malle, duurt de volle duur van een diner, van aperitief tot digestief, er wordt gekookt op scène. Net zo lang kijk en luister je naar Damiaan De Schrijver en Peter Van den Eede, die alleen maar dat doen: eten, drinken en praten. Het gesprek is hilarisch wezenlijk. Ze speelden het intussen zo'n 200 keer, ook in het Frans, straks al 20 jaar lang. 'En weet u wat we gaan doen om dat vieren? We gaan het hernemen!' Hij schatert.

Als u zo'n wezenlijke tekst zo vaak speelt, begint die dan omgekeerd op u in te werken? Incorporeert u die op één of andere manier?

'In die zin dat ik verdikt ben door My dinner, maar dat bedoelt u vast niet. Door de jaren ga je hoe dan ook anders luisteren naar een tekst. Ik heb meer begrip gekregen voor de manier van denken van Andre Gregory, het personage van Peter. Voor diens metafysische, alleszins filosofische kijk. Voor zijn nood om een ander contact met de dingen te zoeken. Nu sta ik daar meer voor open. Die hele tekst is een oefening in elkaars tegengestelde opvattingen begrijpen. Willen luisteren, zo belangrijk. Ik ben zelf een overtuigde atheïst en ik kan kwaad worden van religies. Wellicht omdat het een gevecht was om daar uit te geraken. Om níét meer te bidden, dat was een stap voor mij. Maar ik wil me niet langer opsluiten in het kamp der atheïsten. Ik ben allergisch voor kampen. Zodra ik merk dat ik tot een groep behoor, denk ik: ohooooo. Ik wil niet in een kunstgroep zitten, ook niet in een boogschuttersgroep. Ik wil niet tot een of andere klasse behoren.'

Die van de 'culturele elite' bijvoorbeeld?

'Welja. Kijk ons toch eens. Vintage meubeltjes, kinderen naar de juiste school, de juiste boeken, de juiste films, de juiste abonnementen, allemaal politiek correct aan het denken, op de een of andere manier allemaal wat links. Het is geen aanval, ik zit er ook in. Maar kan het een luchtbel zijn?'

We zijn snobs?

'Snob, als ik het goed heb, komt van: sine nobilitate. En liever dan "niet van adel" vertaal ik dat als "zonder waardigheid". Ik wil geen snob zijn.'

De ober komt melden dat de chardonnay de enige droge witte wijn is die ze hebben. Of ze dan geen riesling hebben staan, vraagt hij? Of een koele pinot noir, 'rood kan ook lekker zijn bij vis'. Hij voelt de ironie van de timing van deze entr'acte. Hij neemt er extra de tijd voor.

We hadden het over snobs.

'Ik denk niet dat ik snobistisch ben. Een goed nummer van Stan Van Samang of Natalia of Mahler, het is mij eender, als het mij maar op de juiste manier raakt. Ik kan even ontroerd zijn door 'Dido's Lament' van Purcell als 'Waarom schrijft hij niet?' van Ann Christy. Bij dat nummer stop ik niet met huilen, ik ben een ongelooflijke bleiter. Ook bij een beeld van Philip Aguirre kan ik dat hebben. Dat is een oude vriend van mij. Toen ik rechten studeerde, zat hij op de Academie. Dankzij hem mocht ik het café 'van de kunstenaars' ook eens binnen. 'Mannekes van de rechten' werden daar buitengekeken. Laat staan een praeses, dan ben je zeker een rijkeluisbourgeois rechtse zak. Daar kreeg ik het schijt van. Die veralgemening altijd. Ik wil daartegen vechten.'

En dus speelt u ook in een commerciële film als Pippa.

'Tegen Marc Punt zeg ik onvoorwaardelijk ja. Ik ben loyaal. Zeker aan iemand die oprecht en zonder subsidies zijn films probeert te maken. Ooit had hij mij met veel schroom gevraagd voor Dief! Hij rekende mij tot dat kamp van Dominique Deruddere en Marc Didden, ik zou het wel niet zien zitten. Natuurlijk juist wél, heb ik gezegd. Ik zou het vreselijk vinden gelieerd te worden aan een bepaalde correcte cultuur. Waarmee ik níéts fout wil zeggen over Deruddere of Didden. Zie je? Hoe gevaarlijk zo'n interview is?'

Is Thomas Bernhard een hulp geweest om af te rekenen met uw eigen achtergrond en milieu? Hij houdt bij uitstek de gegoede culturele bourgeois een spiegel voor.

'Ik heb nergens mee moeten afrekenen, laat staan mijn achtergrond. Ik heb mezelf wél een spiegel willen voorhouden, maar dat is iets anders. Dat is jezelf bevragen. Dat is van levensbelang, dat is wat theater moet doen.'

Het is nooit te dicht gekomen?

'Toch wel. Bij Brandhout/ Een irritatie. Een monoloog, naar zijn schandaalboek Holzfällen. Eine Erregung, dat meteen uit de handel was gehaald op bevel van het hoofdpersonage dat zich herkend had. Die wordt echt afgemaakt in dat boek, terwijl hij een zogenaamde vriend van Bernhard was. Een vriend die zeer genereus was geweest. Maar die nu dus, en dat hele kunstzinnige intellectuele milieu, onder schot werd genomen. Ik wou dat stuk spelen. Omdat het gaat over die verstikkende, zichzelf kopiërende milieus waarin je ongemerkt opsluit. Ik wou mezelf bevrijden. Maar ik heb dat stuk als een boemerang in mijn gezicht gekregen. "Heb ik het recht wel dit te zeggen?" Dit ging ook over mijn vrienden. Goeie mensen, toch als ik die apart zag. Maar als groep vond ik ze verstikkend. Maar kon ik me dit veroorloven? Ik vond dat ik te ver was gegaan. Ik wil nooit iemand pijn doen.'

Terwijl het toch vooral een aanval was op uzelf?

'Zeker. Het ging trouwens niet zozeer over mensen. Het ging, het gaat, over pretentie. Een immer actueel thema. Ik verdraág het niet van mezelf. Ook niet van anderen. Als ik die kritiek krijg, dan word ik daar zeer ongelukkig van.'

Wat maakt het relevant om Bernhard te blijven opvoeren?

'Exact dat. Dat bevragen van de eigen pretentie. Het is de gave van de grote schrijvers dat ze ons in de spiegel doen kijken. Dat ze over de falende mens schrijven. Bernhard is daar extreem in. Sommigen vinden dat hij overdrijft. Ik hou daarvan, want dan begrijp ik het. En hij heeft humor. Weinigen die je zo uitdagen om jezelf als karikatuur te durven zien.'

Dat is wat u hoopt dat bij de toeschouwer gebeurt?

'Ik hoop vooral dat die zich nooit bekocht voelt. En als het iets meer mag, welja: dat hij zichzelf anders bekijkt. Dat hij zelfs wat angst gekregen heeft van zichzelf. En dat hij durft bij te sturen, tegendraads te zijn. En nu ik mezelf dat zo hoor verkondigen, zal ik het maar vertellen.'

Wat?

'Dat ik een traan heb gehuild. Nee: geplengd. Of nee: dat er een traan over mijn wang rolde toen ik hoorde dat Bart De Wever die marathon had uitgelopen. Dat ontroerde mij diep.'

Omdat het altijd ontroert iemand boven zichzelf uit te zien stijgen?

'Omdat het voorbij de stunt leek. Ik vond dat oprecht, ik geloofde dat. Dat hij vond dat hij dat moest doen, en dus heeft gedaan. Ongelooflijk. Terwijl dat níét mijn partij is, en dat ook nooit zal worden. Ik heb gearzeld om dit te vertellen. Ik wéét dat het mij verweten zal worden. Maar misschien net daarom. Ik vind die wederzijdse benepenheid zo dom.'

Domheid is niet uit te roeien, gelooft u met Bernhard?

'We zijn zelf het beste bewijs.'

Is dit wederzijds?

Bij de koffie haalt De Schrijver er zijn smartphone bij. Hij wil graag vermelden dat Philip Aguirre een grote prijs heeft gekregen in China. 'Dat is nergens verschenen. Ha, ik heb het gevonden, hier, in Hongkong. The International Award for Public Art. Dat moet u schrijven. Daarvoor zijn interviews dan toch nog goed. Om mensen in de kijker te zetten. Of een reeks die opnieuw aandacht zou verdienen. Zoals Moeder waarom leven wij van Guido Hendrickx.'

Hebt u veel vrienden?

'Er waren periodes dat ik dacht: ik heb er. En andere dat ik me afvroeg: waar zijn ze dan? Wat betekent vriendschap ook? Ik ben de onnozelaar die het Jolente, Sara en Frank, mijn STAN-compagnons, ooit heeft gevraagd: zijn wij vrienden? Ze hebben daar wijselijk niet op geantwoord. Met Fred Bervoets en de rest van de mannen met wie ik ga boogschieten, is het adagium: wij hebben geen vrienden.'

De veiligste optie.

'Of een grap. Maar het houdt me wel bezig. Ik zit het me altijd af te vragen: ben jij een vriend? Is dit wederzijds? Al is echte vriendschap onbaatzuchtig. Ik denk dat ik dat met één iemand heel uitgesproken heb. Met mijn vrouw. Dénk ik. Wat me aan mijn voornemen doet denken om overal 'denk ik' achter te plakken. Heb ik dus al niet gedaan.'

Hebben jullie kinderen?

'Nee. En dat is verder privé. Ik ben voorstander van zelfcensuur. Vertel toch niet álles, denk ik vaak bij interviews. Bescherm je geheimen. Ze zijn zo mooi. Behoud het mysterie. Anders wordt het zo vlak.'

Alleen dit dan nog: doet het goed dat uw vrouw níét in de theaterwereld zit?

'Het is een genoegen dat ik kan thuiskomen bij een onbevangen kritische geest. Die mij scherp in het oog houdt, met niets of niemand dweept, tenzij met Standard en Juventus, en die mij doorheeft. Ik ben ontzettend trots op haar, en op wat ze doet - wetenschappelijk onderzoek naar euthanasieverzoeken van psychiatrisch lijdende patiënten, samen met pioniers als Thienpont en Distelmans. Veel directer en relevanter werk dan de reflectie van mijn theater. Onze dagen bij STAN zijn vooral toch zoektochten naar hoe het woord vlees kan worden, in mijn geval veel vlees. Hoe je van een blad papier iets fysieks maakt. En waaróm. Waarom nu. Moeten we overdrijven? Of het sober aanpakken? Moeten we groter spelen of kleiner? Moeten we alles voelen wat we zeggen? Al die dingen, daar wou ik het met u over hebben.' Hij lacht, luid.

Zal ik de recorder uitzetten?

'Ja!'

Is het levensvatbaar?

'Ik zal het mijn vrouw vragen.'

Hij betaalt, hij houdt mijn jas voor, hij houdt de deur open. 'Ik ben zo nog opgevoed.' Ik vraag hem hoe het voelt dat hij volgend jaar 60 wordt. 'Wikipedia heeft u dat fout ingefluisterd. Ik ben 55. Al weet ik dat ik er ouder uitzie. Die baard moet er misschien toch eens af.' Terwijl we terugstappen langs de kade, en niemand meeluistert, praat hij bevrijd over 'de dingen die er niet toe doen'. Zoals die ringen

aan zijn vingers. Ik noem hem een estheet en hij vraagt geschrokken wat ik daarmee bedoel. 'Dat u zich graag omringt met mooie dingen.' Hij knikt. 'Misschien omdat ik mezelf zo lelijk vind.'

En of hij nog altijd zo kwaad is op de lifestylebijlagen van de kranten, vraag ik hem, zoals hij in een filmpje moppert op internet. 'Dat filmpje moet er eens af. Al blijf ik me ergeren. Wat een decadente luxe. Maar het blijft wel het eerste wat ik lees. En grondiger dan de krant. Ziet u de karikatuur die ik ben?'

Bernhardtrilogie van 4 t.e.m. 7 mei in Monty in Antwerpen. Daarna op tournee.

Guinevere Claeys

Copyright © 2017 Corelio. Alle rechten voorbehouden